

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-508-5-53>

Скоромна Аlesia, доктор філософії (PhD), художник-реставратор Національного заповідника «Софія Київська», Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ, РЕСТАВРАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ВАРІАНТНИХ ПЛИТОК З ПІДЗЕМНОГО ПЕРЕХОДУ СТАНЦІЇ МЕТРО «ТАРАСА ШЕВЧЕНКА» ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ (1944–1987 рр.)

Ключові слова: Г. Шарай, О. Лобов, варіантні плитки, Експериментальна майстерня художньої кераміки.

Alesia Skoromna, art restorer of National Conservation Area «St. Sophia of Kyiv»

RESEARCH, RESTORATION AND PRESERVATION OF VARIANT TILES FROM THE UNDERGROUND PASSAGE OF THE «TARASA SHEVCHENKA» METRO STATION OF THE EXPERIMENTAL WORKSHOP OF ARTISTIC CERAMICS (1944–1987)

Abstract. The experience of research, restoration and conservation of variant tiles of ceramist H. Sharay and architect O. Lobov from the underground passage of Kyiv metro station «Tarasa Shevchenka».

Key words: H. Sharay, O. Lobov, variant tiles, Experimental Workshop of Artistic Ceramics.

Експериментальна майстерня художньої кераміки відома мистецька установа в області техніко-технологічних та мистецьких напрацювань. Серед їх розробок 1979–1980 рр. варіантні плитки для облицювання стін підземних переходів київського метрополітену «Тараса Шевченка», «Петрівка», «Оболонь», «Лісова». Їх створили за ескізами Г. Шарай та О. Лобова у співпраці із заводом «Керамік», ДСК-1 й Метропроектм. Як підкреслила Н. Крутенко розроблені варіанти декору плитки, з урахуванням її модульної сітки, у 1983 р. відзначено авторським свідоцтвом Держкомітету СРСР у справах винаходів і відкриттів.

На сьогодні плитки збереглись майже на всіх станціях метро. Проте на станції «Лісова» облицювання залишилось тільки при вході/виході. В підземному переході станції «Тараса Шевченка» у грудні 2020 р. під час пла-

нового ремонту керамічні плитки майже повністю знищили, залишивши при вході в метро невеликий оригінальний фрагмент, певно на згадку. Автором публікації було врятовано маленьку кількість прикладів. У червні 2022 р. близько 40 шт. плиток передано до фондів Національного заповідника «Софія Київська», де відбулась їх реставрація (2022–2024 рр.).

Плитки білого кольору, розмір кожної з них $15 \times 7,7 \times 0,8$ см, складені в композицію та утворюють геометричні фігури. Кераміка мала нестійкі та стійкі забруднення (товстий шар цементного розчину, залишки цегли й білої емалевої фарби на основі розчинника, жовті та чорні плями), також механічні пошкодження (відколи, подряпини) тощо.

Упродовж двох років виконано їх комплексну реставрацію, нині плитки передано до фондів заповідника. В результаті реставраційних заходів проведено лабораторні дослідження (перевірено стійкість емалевого покриття до водного середовища; підібрано розчинник для видалення цементного розчину та залишків цегли, білої емалевої фарби на основі розчинника й жовтих плям та чорних крапочок). Видалено нестійкі та стійкі забруднення, укріплено глазуроване покриття в місцях відколів, доповнено й затоновано втрати, вкрито тонування захисним шаром лаку. Для варіантних плиток виготовлено основу для зберігання та декоративну дерев'яну раму для оформлення змонтованих плиток.

Слід зазначити, що до керівництва київського метрополітену не одноразово звертались, з проханням зберегти або організувати передачу творів до музейних установ, проте на жаль всі звернення були проігноровані. І тільки випадковий збіг обставин та ентузіазм дослідників і реставраторів частково рятує керамічні твори метрополітену від повного знищення!

Керуючись досвідом збереження та реконструкції культурного здобутку інших країни, Міністерству культури та стратегічній комунікації України доцільно запровадити аналогічну систему збереження мистецьких творів і в нашій країні. В цьому випадку варіантні плитки мають художню та культурну цінність для України. В першу чергу, тому, що це спадок творців київської Експериментальної майстерні художньої кераміки (1944–1987 рр.) загалом відомої не тільки на теренах нашої держави, а й закордоном.

Актуальність збереження культурного спадку особливо зростає під час повномасштабного вторгнення російської федерації, коли руйнують та знищують цілі українські міста не зважаючи на їх культурну та історичну цінність.

З власного досвіду підкреслюємо, що варіантні облицювальні плитки з підземного переходу станції метро «Тараса Шевченка», потребували використання сучасних методів очищення задля подальшого збереження культурних об'єктів та збільшення історичної привабливості метрополітену України.